

פרשת תולדות

חשבון הנפש של עשיו

בתודעתנו חקוקה לשמצה דמותו האדמונית של הפרחח הג'ינג'י העונה לשם "עשיו"; עבריין צמרת שהפיל את חתתו על פני כל הארץ, ולא הניח עבירה שלא עבר.

אך מחובתנו להתבונן בדבר: היאך נוצרה הקוטביות החדה בדרכם של יעקב ועשיו - "יְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֵה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֲהָלִים" (כה, כז) - בני יצחק ורבקה?

ובכן, היום מרבים לדבר על הצורך בחום ואהבה כדי להצליח בחינוך הילדים, בפרט עם אלה שמגלים סימני נשירה. ואכן, אף בזאת השתבחו יצחק ורבקה, כנאמר "וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו וְרִבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב" (כה, כח). נו?

שאלה נוספת: מדוע מואשם ומושמצ עשיו כה רבות בשל מעלליו הרעים, הלוא בטבעו היה הוא רע ומושחת בתכלית השחיתות?

נסביר את השאלה.

עשיו היה אדם בטלן (רש"י כה, כז; ועי' שפתי חכמים שם אות ח), ולכאורה היה ניתן לתלות בבטלותו את הידרדרותו המוסרית - שכבר בגיל חמש-עשרה פרק עול פורמאלית (שפתי חכמים, שם פכ"ה אות ה) - שכן הבטלה כידוע מביאה לידי עבירה (כתובות נט).

אבל לא. העבירות של עשיו לא נבעו מבטלה זמנית אלא מטבע נלוז, רקוב, מושחת ומתועב.

כך מגלה רש"י, בבארו את דברי שם לרבקה: "וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּעַיַן יִפְרְדּוּ" - "מן המעיים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו" (שם כג).

זה הסביר לרבקה מדוע עשיו פרכס לצאת ממעיה כאשר היא עברה ליד בתי עבודה-זרה (בראשית רבה סג, ו). הן אמת שלעובר אין יצר הרע (סנהדרין צא:), אבל עשיו היה שונה; טבעו היה רע, וחשק הוא מיד כבר להידבק במינו (שפתי חכמים, שם אות צ).

ואם כן, צריך להבין: אחר שטבעו של עשיו היה כה רע ומושחת - מדוע נדרש הוא כל כך לגנאי? וכי אשם הוא בטבעו הכפוי? שאלה אחרונה.

לאחר שעשיו מכר ליעקב את הבכורה בעד נזיד העדשים, נאמר: "וַיִּבֶזַע עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה" (כה, לד).

מסביר רש"י: "העיד הכתוב על רשעו, שביזה עבודתו של מקום (עבודת הקרבנות)".

וצריך להבין, הלוא עשיו עבר באותו יום חמש עבירות מזעזעות, שהקלה שבהן הייתה ביזוי הבכורה (עי' ב"ב טז:), אז מדוע לא העידה התורה על רשעותו של עשיו בחטא חמור יותר?

בעיר "מעליץ" היה יהודי שהחזיק תחנה להחלפת סוסי מרכבות. משרה ממשרות אותם ימים.

פרשת תולדות

יום אחד ישב בנו של אותו יהודי בשולחנו של הרבי הקדוש מסטיטשין זצ"ל, והצהיר: "אני עוד זוכר את הרבי הקדוש ר' משה מרוזבדוב זצ"ל".
התרגשות אחזה בקרב כל הנוכחים.

רבי משה מרוזבדוב היה סבו של הרבי מסטיטשין ונחשב לאגדה, לדמות נפילים. תארו לכם שמישהו בדורנו יספר שהכיר את ה"בן איש חי", את הגאון מווילנא או את ה"חפץ חיים"...

כל הנוכחים דחקו באיש לספר להם את זיכרונותיו מהרבי הקדוש, וזה נענה בשמחה.

וכה סיפר: "זוכר אני שהיינו ילדים קטנים, ממש בגיל ה'חיידר', שמועה נרגשת הגיעה אל העיירה שהרבי מרוזבדוב עומד לעבור בעיירתנו. אני זוכר אפילו את השעה. אמרו שהרב אמור להגיע בשעה ארבע אחר הצהריים..."

"ההתרגשות אחזה בקירות הבתים. כל יהודי העיירה יצאו מיד ונעמדו בדרך המובילה אל העיר בשתי שורות. אנחנו, הילדים, לבשנו בגדי שבת ונשאנו בידינו לפידים דולקים, ממש כמו שהיינו עושים בטקסי הכנסת ספר תורה.

"בשעה ארבע וחצי נראתה דמות מרכבתו של הרבי מתקרבת. אני הייתי נמוך ורזה, וזה סייע לי להידחק בין האנשים ולעמוד בשורה הראשונה.
"כרכרתו של הרב התקרבה. אני לא אשכח את התרגשותי בשעה שהיא ניצבה ממש מולי..."
האיש השתק. ניכר היה שהתרגש מאוד.

"מה אומר לכם, רבי,!" קרא האיש בהתפעלות, "איפה רואים היום כאלה סוסים...?"
זה מה שראה בנו של מחליף הסוסים, וזה מה שזכר מהדר גאון של הרב הנערץ...

* * *

שלמה המלך אומר: "מִצְרָף לְכֶסֶף וְכוּר לְזָהָב וְאִישׁ לְפִי מֵהַלָּל" (משלי כז, כא).

מסביר רבנו יונה (אבות ד, ו): "תוכל להבחין לב האדם ... לפי מה שהוא מהלל."

לדוגמא. מספר חברים שבים מחתונה: אחד ידבר על איכות האוכל, השני יתפעל מעיצוב החופה, השלישי יהלל את התזמורת, והרביעי יציין לשבח את יופי הכלה...
כפי הילולו של אדם נוכל להכיר בצפונות לבו.

זאת מבקשת התורה להדגיש באומרה: "וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה" - שכל מעשיו הרעים נבעו כתוצאה מאותו בוז שהוא רכש לערכיו, למוסר, לאמונה בה' ולקיום המצוות (ברכת מרדכי, עמ' קמט).

טבעו של עשיו אמנם משך אותו אל הרע, אולם את הבוד הוא פיתח, ועליו הוא נתבע.

* * *

ובכל זאת, על אף טבעו המופקר של עשיו, גם לבו התעורר לרגע קט של חשבון הנפש.

פרשת תולדות

כך מספרים חז"ל (ילקוט"ש, תולדות רמז קיא), שבמפגש עם יעקב, הבחין עשיו ב"עולם הזה" של אחיו - בנשים הצנועות, בילדים המחונכים ובעושר המבורך - ומיד "**הרהר עשיו בדעתו: ומה העולם הזה שאינו חלקו (של יעקב), נתן לו הקב"ה שכרו, העולם הבא שהוא חלקו - על אחת כמה וכמה! מיד אמר עשיו: רצונך, בוא ונעשה שותפות, טול אתה חצי העולם הזה וחצי העולם הבא...**"

שמעתם? עשיו, שבז לעולם הבא ודבק בחיי פורקן חסרי רסן, לפתע מתוודע לנביבות והריקנות בה הוא חי ומתמלא קנאה לחיי "העולם הזה" של אחיו האברך, החרדי השמרן, וברגע של אמת מביע את כיסופיו לזכות - ולו רק למחצית - מחיי האושר האינסופי הזה.

אך הרהור התשובה התפוגג במהרה כשם שבא.

"יִנְשֵׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שְׁעֵיכֶה" (לג, טז). עשיו חוזר בחזרה לדרכו, להבליו, לטבעיו החייתיים ולאורח חייו הבהמי. לו רק היה מתמיד בחשבון נפשו...

* * *

יתכן שרבים מחזיקים את עצמם לבעלי טבע שלילי כפוי כשל עשיו. עצירה להתבוננות וחשבון הנפש יעניקו לנו את היכולת להכיר בשקר המפתה ולבקש תחבולות להתגבר. ובכן, זמן להתבודד העניקה לנו הקורונה. מה עם חשבון הנפש?

מקור: בכל לבי דרשתיך